

„Az igazságnak az a tulajdonsága, hogy nincs olyan mélyen elrejtve, mint sokan hiszik, valójában fényesen csillognak a nyomai különböző helyeken, és sok út létezik, amelyeken megközelíthető.”

Galilei 1590

Matus János[✧]

Pandémia. Egészségbiztonság és az új világrend

DOI 10.17047/HADTUD.2020.30.2.39

A világ politikai, gazdasági, társadalmi és természeti környezeti folyamatai egyre gyakoribb és erőteljesebb megpróbáltatások elé állítják az emberiséget. A fenyegető események bekövetkezésének valószínűségét és negatív hatásának nagyságát nehéz megbecsülni. A második világháború utáni liberális politikai és gazdasági rend átalakulóban van, és a folyamattal együtt járó váratlan változások veszélyeztetik a nemzetközi békét, biztonságot és stabilitást. Az új világrend körvonalai nem láthatók, legfeljebb az átmenet konfliktusai és válságainak előjelei érzékelhetők. A tanulmány kísérletet tesz néhány átalakulással kapcsolatos történelmi tapasztalat és veszélyes fordulópont felidézésére. Foglalkozik a jelenlegi egészségügyi válsághelyzet, a koronavírus járvány előrejelzésének problémáival. Kísérletet tesz egy viszonylag ritkán alkalmazott elemzési szempont, az emberi tényező válsághelyzetben való szerepének bemutatására. Az emberiség fizikai egészségi állapotát fenyegető virológiai ágensek mellett rámutat a mentális és lelki egészséget veszélyeztető alattomos, megtévesztő propaganda veszélyeire. Végül arra keresi a választ, hogy a világrend veszélyekkel együtt járó átalakulásának kezelése az államokon belül milyen irányú változásokat indokolna.

KULCSSZAVAK: világrend, globális kockázatok, igazság utáni kor, részvényes kapitalizmus, felelősségviselő kapitalizmus, uralkodás a joggal, a jog uralma

Pandemic. Health Security and the New World Order

Political, economic, social and environmental processes of the world pose increasingly frequent and strong calamities to humanity. It is difficult to assess the probability of occurrence and the negative impact of threatening events. The post-World War Two liberal political and economic order has been under transformation for some time and the accompanying unexpected changes pose a threat to international peace, security and stability. The signs of the new world order are not visible, at best warnings of the conflicts and crises during transition can be perceived. This paper makes an attempt to recall some of the historical experience regarding major transformations and dangerous turning points.

✧ Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar;
National University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training;
e-mail: matus.janos@upcmail.hu

It deals with the present crisis of public health systems and the problems of early warning, concerning the coronavirus pandemic. A relatively rarely used object of analysis, the human factor will be discussed as an important asset in crisis management. Beyond virological agents that threaten the physical health of people, increasingly dangerous viruses, like misleading, cynical propaganda, with the consequences of intellectual, mental and emotional disorders will also be presented. Finally, this paper will also be looking for possible solutions, regarding the management of transformation infested in threats and the necessary changes in individual states.

KEYWORDS: world order, global risks, post-truth era, shareholder capitalism, stakeholder capitalism, rule by law, rule of law

Bevezetés

Az elmúlt húsz évben a nemzetközi politikával és gazdasággal foglalkozó szakértői csoportok jelentéseikben kísérletet tettek a nagy, globális trendek leírására és az általuk előidézett kockázatok meghatározására. A globális folyamatokról rendelkezésre álló ismeretek felhalmozása, a következtetések folyamatos finomítása és a leginkább fenyegető kockázati tényezők újrafogalmazása alkalmat adott a tudományos kutatás képviselőinek, hogy tudatosítsák a politikai döntéshozókban a közelgő veszélyeket. A publikus forrásokból megismerhető információk szerint jelenleg a klímaváltozás következményei, az információs technológia fejlődését kihasználó kiber bűnözés és a globális gazdaság egyenlőtlen fejlődése következtében fokozatosan növekvő jövedelmi és vagyoni különbségek alkotják az emberiség előtt álló legnagyobb kockázatokot. A Davosi Világgazdasági Fórum „Global Risks” címmel kiadott éves jelentései bár kisebb hangsúllyal, több alkalommal utaltak egy világméretű járvány kitörésének növekvő veszélyére. A koronavírus-pandémia kitörésével ez a globális veszély most bekövetkezett.

Milyen lesz a világ a koronavírus-válság után? Hogyan sikerül kezelni a válság okozta társadalmi, gazdasági és politikai következményeket? Mit tudhatunk ma azokról a bonyolult globális folyamatokról, amelyek a jelenlegi pandémiával együtt alakítják az új világrendet? A jelenlegi globális egészségbiztonsági válság indokolja a válaszok keresését a fenti alapvető kérdésekre. Az már nagy bizonyossággal állítható, hogy a második világháború után kialakult liberális politikai és gazdasági világrend alapjai évtizedek óta erodálódnak. A formálódó új rendről azonban csak nagyon homályos elképzelések vannak az egész világon. Történelmi analógiák keresése segíthet a konstruktív vitákban. A történelmi tanulságok felhasználásához érdekes adalékokkal szolgált Michael Mazarr, a RAND Corporation kutatója a 2019. évi Davosi Fórumon a globalizáció történetével foglalkozó panelben elhangzott előadásában.¹

Mazarr előadásában három történelmi nemzetközi rend létrehozását és szétesését hasonlította össze. Először, a Bécsi Kongresszus által 1815-ben, a napóleoni háborúkat követő európai rendet, amely a monarchiák együttműködésére épült a francia forradalomhoz hasonló események megakadályozása céljából. Az európai forradalmak és a krími háború ugyan átmenetileg zavarokat okoztak az európai nagyhatalmak

1 Mazarr, Michael: The History of Globalization. Forrás: weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2019/sessions/mapping-the-history-of-globalization. (Letöltés ideje: 2019. 01. 22.)

együttműködésében, azonban a rendszer alapvetően működőképes maradt az első világháborúig. Másodszor, az első világháborút lezáró versailles-i békerendszert és a Népszövetséget, amelyeknek a nemzetközi béke megőrzését és egy következő háború megelőzését kellett volna szolgálni. Ez a nemzetközi rend bizonyult a legrövidebbnek és a leggyengébbnek, mert súlyos feszültségeket konzervált és újakat hozott létre. Az első, nemzetközi stabilitást szolgáló, valóban multilaterális nemzetközi intézmény két évtized múltával kudarcot vallott, és az első globális háborúnál is pusztítóbb háború következett. Harmadszor, a második világháború után létrehozott nemzetközi politikai és gazdasági rendet, amely az előző kettőnél jóval szilárdabb alapokra épült, és a kisebb regionális és helyi háborúk ellenére hozzájárult a nemzetközi békéhez és a jólét növeléséhez. Az ENSZ, mint globális kollektív biztonsági intézmény fontos sarokkövévé vált ennek a nemzetközi rendnek.

A három nemzetközi rend összehasonlítása fontos következtetésekre ad lehetőséget. Az első két rendszerben csak korlátozott számú állam vett részt, az ENSZ-re épülő rendszerhez viszont valamennyi állam csatlakozott. A második világháború után létrehozott rendszer fontos sajátossága továbbá, hogy az államok az előző kettőnél sokkal több biztonsági, gazdasági, szociális és más ügyekkel foglalkozó intézményt hoztak létre. Mindhárom nemzetközi rendszer sajátossága, hogy pusztító háború után alakult ki. Az első kettő felbomlását is nagy háború követte. A harmadik, a jelenlegi világrend bomlásának jelei már évtizedek óta tapasztalhatók, viszont a megszűnésének és az új világrend kezdetének és főleg formájának, tartalmának jelei még körvonalaiban sem láthatók. Az államok közötti kölcsönös függőség, amely a második világháború utáni világrendben sokkal erősebb, mint az előző kettőben, bizonyos reményekre ad alapot, hogy nem fegyveres konfliktus szolgál a nagy történelmi változás fordulópontjaként. A nagyhatalmak részvételét kockáztató globális háború valószínűségét csökkenti a nukleáris fegyverek jelenléte. Mindkét szempont fontos sajátossága a jelenlegi világrendnek.

A globalizáció, mindenekelőtt a két-három évtizeddel ezelőtti felgyorsult szakasza felszínre hozta mind a piacgazdaságban, mind a demokratikus politikai rendszerek működésében rejlő anomáliákat. A vagyoni és jövedelmi különbségek növekedése minden korábbi szintet felülmúlt, ezért növekedtek az ellentétek országokon belül és országok között. Nemcsak egyének, hanem növekvő számú állam is elégedetlen a nemzetközi gazdasági rendszer működésével. A kereskedelmi viták egyértelmű jelei ennek az elégedetlenségnek. A negatív gazdasági hatások fokozták a demokratikus politikai rendszerek sebezhetőségét, amelynek egyik jele a választások kiszámíthatatlanságának növekedése. Mindezek alapján érlelődik a felismerés, hogy a globalizáció jelenlegi formájában fenntarthatatlan.

Mazarr szerint mindhárom történelmi példa arra világít rá, hogy az együttműködésben részt vevő államoknak mindig mérlegelni kellett a szuverenitás feladásának mértékét a biztonságot és jólétet szolgáló nemzetközi együttműködésben való részvétel érdekében. A nemzetközi intézmények számának növekedésével párhuzamosan erősödtek a nemzetközi kormányzás iránti igények, amelyek további engedményeket követeltek a szuverenitás rovására. A globalizáció jelenlegi szakaszában növekszik azon államok száma, amelyek az általuk elfogadhatónak tartott egyensúly felborulását látják ebben a folyamatban, és határozottabban védik a nemzeti szuverenitást.

A nemzetközi rendszerben szaporodnak a szélsőséges lépések ennek az alapvető dilemmának a megoldása érdekében, többek között a rendszer befolyásos szereplői soraiban is. Égető szükség lenne konstruktív eszmecserékre a jelenlegi világrend problémáiról és az új világrendbe történő átmenetről, amelyhez célszerű lenne az elmúlt kétszáz évből levonható tanulságok kritikus elemzésére. A globális trendek és a nemzetközi rendszer átalakulásával kapcsolatos történelmi tapasztalatok összevetése alapján prognosztizálható, hogy az előttünk álló évtizedek nem lesznek veszélytelenek és váratlan fordulatoktól mentesek.

A pandémiára figyelmeztető jelzések

A koronavírus pandémia megjelenése és gyors világméretű terjedése úgy is értelmezhető, mint egy elsődleges jelzése a jelenlegi világrend gyorsuló eróziójának. A világ egészségügyi problémáival foglalkozó tanulmányok visszatérően elemezték azokat a folyamatokat és helyzeteket, amelyekből világméretű járványok alakulhatnak ki. A National Intelligence Council nevű amerikai szervezet egy 2008-ban publikált tanulmánya szerint „Egy új, gyorsan terjedő és virulens légzőszervi megbetegedés, amelyre jelenleg nincs megfelelő ellenszer, globális pandémiát okozhat. Ha 2025 előtt megjelenik egy globális járvány, mind az államok közötti, mind az államokon belüli feszültség és konfliktus valószínűsége növekszik, miközben az országoknak szembe kell nézni – kimerülő források mellett – a fertőzés ellen menekülő és megélhetést kereső emberek tömegével. A pandémia feltehetően olyan területen jelenik meg, ahol nagy a népsűrűség, mint Kína és Délkelet-Ázsia számos régiója, és ahol az emberek és az állatok közel élnek egymáshoz. Egy ilyen scenárió bekövetkezése esetén, a származási ország nem kielégítő egészségügyi monitoring rendszere nem teszi lehetővé a betegség jelenlétének időben történő felismerését. A lassú közegészségügyi válasz késlelteti annak megállapítását, hogy egy gyorsan terjedő patogén jelent meg.”²

A Világgazdasági Fórum 2013. évi davosi csúcstalálkozójára készített vitaanyag a globális kockázatok között foglalkozott a világ egészségügyi problémáival is. Az elemzés fókuszában akkor az antibiotikumoknak ellenálló baktériumok számának gyarapodása, illetve az új gyógyszerek előállításának lassúsága volt. A vírusok okozta világjárványok elleni harc addigi sikereinek elismerése mellett azonban felhívta a figyelmet az önelégültség veszélyeire, amellyel az országok kormányai az egészségügyi rendszerek védekezőképességét kezelik. A tanulmány megállapította, hogy a modern orvostudomány sikerei nem vezethetnek túlzott önelégültséghez, mert mutáció útján új veszélyes vírusok jelenhetnek meg, amelyek ellen az addig rendelkezésre álló gyógyszerek nem hatékonyak. Más élőlényekről az emberekre áterjedhető vírusok megjelenésének veszélye azt jelenti, hogy egy egészségügyi katasztrófa lehetőségét nem lehet figyelmen kívül hagyni.³

2 Global Trends 2025: A Transformed World. National Intelligence Council, 2008. Washington DC. US, 75. o. Government Printing Office, www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html (Letöltés ideje: 2010. 11. 07.)

3 The Global Risks 2013. World Economic Forum, Eighth Edition. 28–32. o. Forrás: www.weforum.org (Letöltés ideje: 2013. 01. 25.)

A World Economic Fórum 2019. évi vitaanyaga szélesebb kontextusban foglalkozott a globális egészségügyi problémákkal. Az egyes emberek szintjén jelentkező pszichológiai és érzelmi feszültségeket és egészségi problémákat az intézményekre nehezedő nyomásból vezette le, amely a deformálódó politikai gyakorlatokból származtatható. A társadalomban jelentkező érzelmi feszültségek nemcsak az egyes ember szintjén okoznak veszteségeket, hanem a társadalmi kohéziót is rombolják. Általános tapasztalat, hogy csökken az empátia, növekszik a düh és a harag egyre több államban. A Gallup Intézet egy 2017-es felmérése szerint a gyűlölködés nagyfokú erősödése tapasztalható világszerte. Következésképpen fokozódik a politikai megosztottság. A növekvő egyenlőtlenségekkel együtt járó társadalmi státuszvesztés generálja az erősödő politikai polarizációt. A folyamat emberi veszteségeire mutatnak rá a WHO adatai, amelyek szerint 1990 és 2013 között a világon 54 százalékkal nőtt a depressziós esetek száma. Globálisan 700 millió ember szenved mentális zavaroktól.⁴ A Világgazdasági Fórum adatai szerint 2010-ben a mentális betegségek által okozott közvetett károk – beleértve a termelékenység csökkenését és a korai nyugdíjazásokat – elérték a 2.5 trillió USA dollárt. A gazdasági kockázatokon túl számolni kell a társadalmi és politikai hatásokkal is. A növekvő intenzitású indulatok a társadalomban kiszámíthatatlanná teszik a választások kimenetelét és fokozzák az instabilitás kockázatát. Az empátia csökkenése számos társadalomban tapasztalható, amely nem kompenzálható szabályozással és jogalkotással.⁵

A globális egészségbiztonság kritikus ponthoz érkezett. Új kockázatok jelennek meg, ezzel szemben a jelek azt mutatják, hogy fontos kormányzati rendszerek és protokollok lazulnak és erodálódhatnak. A fertőző betegségek kitörésének gyakorisága folyamatosan növekedett. 1980 és 2013 között 12 012 járványt regisztráltak világszerte. Öt fő trend azonosítható a növekvő gyakoriságú járványok forrásaként. Először, az utazások és kereskedelem intenzitásának növekedése oda vezetett, hogy egy járványkitörés egy kis faluból kevesebb mint 36 óra alatt eljuthat a világ bármely pontjára. Másodszor, a magas népsűrűség, gyakran rossz higiéniai körülmények között, ahonnan a fertőző betegségek gyorsan terjednek. Harmadszor, erdőirtások és az erdő borította területek csökkenése, amely bizonyíthatóan hozzájárult az EBOLA és a ZIKA járványok kitöréséhez. Negyedszer, a klímaváltozás a WHO adatai szerint hozzájárulhatott a ZIKA, a dengi láz és a malária terjedéséhez. Ötödször, a nem önkéntes népességmozgás, amely a szegénység, konfliktusok, üldözések és más okok miatt növekvő tendenciát mutat. A szegényes körülmények között élő menekültek különösen sebezhetők a járványos betegségekkel szemben. A járványok előrejelzésére és kezelésére irányuló nemzetközi erőfeszítéseket gátolja a politikai és gazdasági versengés. A vírusminták kölcsönös nemzetközi cseréje nehezebbé vált a biológiai mintákhoz való hozzáférést és azok hasznosítását szabályozó Nagoyai Protokoll aláírása és 2014 októberében történt életbe lépése után. A Világgazdasági Fórum

4 The Global Risks 2019. World Economic Forum, 33–35. o. Forrás: www.weforum.org (Letöltés ideje: 2019. 01. 22.)

5 Uo. 41. o.

tanulmánya szerint néhány országban aggodalmak merültek fel a vakcinagyártásból származó gazdasági előnyök igazságos elosztásával kapcsolatban.⁶

2020 januárjában a Világgazdasági Fórum napirendjén szereplő globális kockázat-jelentés a világ egészségügyi helyzetének elemzése alapján arra a következtetésre jutott, hogy az egészséget fenyegető kockázatok a klímaváltozáshoz hasonlítható transznacionális fenyegetést jelentenek. A Világkereskedelmi Fórum a Harvard Egyetem Globális Egészségügyi Intézetével 2019-ben végzett közös felmérése szerint növekszik az országok kollektív sebezhetősége egy várható pandémia társadalmi és gazdasági következményeivel szemben. Az egészségügyi rendszerek az egész világon kritikus felülvizsgálatra szorulnak, ha az államok meg akarják őrizni a múlt században elért eredményeket, és sikeresen kezelni kívánják az új veszélyeket.⁷ A nemzetközi szakértőkből álló Nuclear Treaty Initiative (Nukleáris Fenyegetést Tanulmányozó Szervezet) és a Johns Hopkins Egyetem Egészségbiztonsági Központja 2019-ben kidolgozott egy 34 indikátort felhasználó Globális Egészségbiztonsági Indexet, amelynek alapján megállapították, hogy a világ 195 országában végzett felmérés adatai szerint egyetlen ország sem készült fel megfelelően egy pandémia kezelésére.⁸

Kormányservek jelzései

A világméretű járványok veszélyére nemzetközi elemzéseken túl nemzeti titkosszolgálati jelzések is felhívták kormányaik figyelmét. A CIA az amerikai Szenátus Hírszerzési Bizottsága számára 2017-ben készített jelentése szerint: „Súlyos globális közegészségügyi válság kitörése bármelyik évben lehetséges, amelynek negatív hatása lehet az országok vagy régiók biztonságára. Egy új vagy korábban már azonosított mikroba, amely könnyen terjed emberek között és rendkívül fertőző, milliók halálát okozhatja. A Világbank becslése szerint egy súlyos globális influenza pandémia a globális GDP 4.8 százalékát, vagyis több mint 3 trillió USA dollárt emészthet fel.”⁹

A CIA 2019. évi biztonsági kihívásokat elemző jelentése a következő figyelmeztetést tartalmazta: „Értékelésünk szerint az Egyesült Államok továbbra is sebezhető a következő influenza vagy más nagyméretű fertőző járvány kitörése esetén. Ez a járvány tömeges elhalálozást és egészségkárosodást okozhat, visszaesést idéz elő a világ-gazdaságban, kimeríti a nemzetközi erőforrásokat, és növeli az igényeket az Egyesült Államok által nyújtott segélyek iránt. A nemzetközi közösség eddig tett erőfeszítései elégtelenek a globális egészségbiztonság javítására, nem felelnek meg azoknak a kihívásoknak, amelyeket a fertőző betegségek gyakoribb kitörései okoznak. Az egyre súlyosabb kihívások forrása a gyors és rosszul tervezett urbanizáció, az elhúzódoó humanitárius válságok, az eddig lakatlan földek elfoglalása, a nemzetközi utazások és

6 Uo. 46–51. o

7 The Global Risks 2020. World Economic Forum, 74–79. o. Forrás: www.weforum.org (Letöltés ideje: 2020. 01. 22.)

8 Global Health Security Index. Forrás: www.ghsindex.org/report-model/ (Letöltés ideje: 2020. 02. 27.)

9 Coats, R. Daniel: Statement for the Record. *Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community*, May 11, 2017. 14. o. Forrás: www.dni.gov/files/documents/Newsroom/Testimonies/SSCI/%20Unclassified%20SFR%20-%20Final.pdf. (Letöltés ideje: 2020. 04. 20.)

kereskedelem expanziója és a regionális klímaváltozás. Az emberek és állatok közötti csökkenő fizikai távolság növelte a járványok kitörésének kockázatát. A járványkitörések száma részben azért növekedett, mert eredetileg az állatokban található patogének áterjedtek a humán populációra.”¹⁰

Kent Harrington, a CIA nyugalmazott elemzője „A kémek, akik megjósolták a COVID-19-et” című írásából kiderül, hogy a hírszerző közösség első alkalommal 2009 januárjában tájékoztatta Obama frissen megválasztott elnököt egy veszélyes influenza vírus által okozott pandémia veszélyéről. 2010-ben Dennis Blair CIA igazgató megismételte a figyelmeztetést azzal a kommentárral, hogy az Egyesült Államoknak szüksége van egy állandó felderítő és diagnosztikai rendszerre az állatokból származó járványok azonosítására és a terjedés megakadályozására. 2013-ban Blair utóda, James Clapper új elemekkel kibővített jelentésben számolt be az elnöknek egy új állati eredetű és gyorsan terjedő légzőszervi megbetegedést okozó globális pandémia veszélyéről. 2017-ben és 2019-ben Trump elnök ismételt megkapta ugyanezt a tájékoztatást, amelyben még nagyobb hangsúlyt kapott az új vírus veszélyessége, valamint emberi életekben és a gazdaságban okozott károk nagysága, azonban az elnök figyelmen kívül hagyta a tájékoztatást.¹¹

Az amerikai hírszerző közösség jelzései természetesen a tudósok által feltárt tényekre és következtetésekre épültek. A hírszerző információkkal kapcsolatos specifikus igény az, hogy jelezzék a közeledő veszélyeket a lehető legkorábbi stádiumban. Hogy milyen szorosan tudták nyomon követni a CIA munkatársai a víruskutatás eredményeit, akkor tudjuk megítélni, ha a jelentések időpontjait összevetjük a víruskutatási program előrehaladásával. Mivel mind a tudományos hipotézis mind a politikai feltételezés tárgya már korábban az volt, hogy a következő nagy járvány sűrűn lakott területről, emberek és állatok közeli kapcsolatiból alakul ki, ezért valószínűsíthető, hogy a Kínában folytatott víruskutatás lehetett a figyelem egyik fő fókuszpontja. A kínai kutatókkal való együttműködés fontosságát az is alátámasztotta, hogy onnan indult ki a 2002-évi SARS járvány.

A tudomány szerepe

Közismert, hogy a járvány Kína Hupej tartományának Vuhan nevű városából terjedt el. Az interneten elérhető források szerint a Vuhani Virologiai Intézet munkatársa, Si Cseng-li vezetésével egy csoport virológus szakértő 2004 tavasza óta kutatta a 2002–2003-as években pusztító járvány, a SARS vírus eredetét az állatvilágban. Az egyik kiindulópontjuk az volt, hogy hongkongi kutatók megállapításai szerint a SARS koronavírustól vadállatokkal foglalkozó kereskedők betegedtek meg először. Ausztráliában és Malajziában már az 1990-es években is találtak hasonló vírusokat. A denevérek valószínűsíthetők az eredeti vírushordozónak Si Cseng-li feltételezése

10 Coats, R. Daniel: Statement for the Record. *Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community*, 29, January 2019. 21. o.

Forrás: www.dni/files/ODNI/documents/2019-ATA-SFR—SSCI.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 20.)

11 Kent Harrington: The Spies Who Predicted COVID19, Project Syndicate-2020. The World's Opinion Page. Forrás: <https://prosyn.org/zgqJk1I>. (Letöltés ideje: 2020. 04. 20.)

szerint. Dél-Kína barlangjaiban folytatott nyolchónapos kutatómunka után sem sikerült koronavírusra bukkanni a denevérekéből vett mintákban. Ezt követően tesztlések sorozatát végezték el antitestekre szintén denevérekéből származó mintákban, ezúttal sikeresen. Ebből azt a következtetést vonták le, hogy a koronavírus jelenléte a denevérekben szezonális és rövid idejű. Az antitestek viszont változóan hetekig, esetleg évekig is jelen lehetnek. A további kutatások során népes denevérpopulációkban a koronavírusok számos fajtáját sikerült megtalálni.

A denevérek rejtekhelyeként szolgáló barlangok közelében lévő falvakban találtak antitesteket néhány lakosban, akik azonban panaszmentesek voltak. Jünnan tartományban lévő bányákban hat denevérfajban találtak koronavírusokat, amelyek több halálesetet okoztak. Az összegyűjtött koronavírus-minták laboratóriumi vizsgálata során Si Cseng-li és munkatársai arra a következtetésre jutottak, hogy a nagyszámú denevérfajban található nagyszámú vírusfajta keveredése alkalmat teremthet egy veszélyes új patogén megjelenésére. Egy új pandémia kitörésének valószínűségét növeli az emberek növekvő közelsége a vadállatokhoz, amely egyenesen következik az erdőirtásokból, új földek betelepítéséből, az állatokkal való kereskedelemről és számos hasonló fejleményből. Ez a felismerés növekvő aggodalmakat okozott Si Cseng-linek és munkatársainak. A vuhani járványkitörés előtt egy évvel tudományos publikációkban hívták fel a figyelmet erre a növekvő veszélyre.

2019. december 30-án a Vuhani Virologiai Intézet Si Cseng-lit bízta meg az első újnak vélt vírus tesztelésével. Egy hét alatt sikerült megállapítani, hogy az új vírus genomja 96 százalékban megegyezik az elmúlt tizenhat év alatt denevéркоlóniákban összegyűjtött koronavírusok genomjával. Ennek alapján nevezték el az új koronavírus SARS-CoV-2-nek. Időközben megjelentek a politikai motivációjú vádaskodások Si Cseng-li ellen. Azzal vádolták, hogy gondatlanság következtében a laboratóriumából szabadult el az új koronavírus. Az elmúlt öt év mintáinak és jegyzőkönyveinek alapos vizsgálata azonban megállapította, hogy a korábban felfedezett és a laboratóriumban tárolt vírushatminták nem azonosak az új járvány során azonosított koronavírussal.¹²

Az első megbetegedések időpontja bizonytalan, különböző források eltérő időpontról számolnak be. Annyi bizonyos, hogy Si Cseng-li december 30-án kezdte az első betegről származó vírushatmintát vizsgálatát. A kínai kormány január 20-án ismerte el nyilvánosan a járvány kitörését, amikor már gyorsan növekedett a betegek száma. A késlekedés egyik ismeretlen forrásból származó magyarázata az volt, hogy a kialakuló pánikkal nem akarták megzavarni a kínai újév megünneplését. A járvány bejelentésének halogatása akadályozta a járvány világméretű elterjedésének megfékezését.

A koronavírus pandémia földrajzi kiterjedtsége miatt az első olyan globális kihívásnak tekinthető, amely kivétel nélkül minden országot érint. Ilyen erősségű kölcsönös függőség és összekapcsoltság még nem hozta egymáshoz közel az emberiséget. Ebben a helyzetben nyilvánvaló különbség érzékelhető egyrészt az államok kormányainak, másrészt a járvány következményeinek felszámolásával, mindenekelőtt a gyógyítással foglalkozó szakembereknek a nemzetközi együttműködéshez való hozzáállásában.

12 QUI, Jane: How China's „Bat Woman” Hunted Down Viruses from SARS to the New Coronavirus. Forrás: <https://www.scientificamerican.com/article/how-china-s-bat-woman-hunted-down-viruses-from-s> (Letöltés ideje: 2020. 04. 27.)

Az orvosok a járvány okainak feltárásával és a gyógyítással foglalkoznak, a politikai propaganda szférájában azonban a konfrontáció jelei tapasztalhatók. Joseph Nye amerikai politikatudós sajnálattal jegyzi meg, hogy a világ két legerősebb államának vezetői, Donald Trump és Hszi Csin-ping kezdetben lekicsinyelték a pandémia veszélyét, majd kölcsönös vádaskodásokba kezdtek az együttműködés helyett. A versengő propaganda helyett a világ vezetőinek most a kooperációra kellene helyezni a hangsúlyt, mert ezzel erősíthetnék valamennyi állam válságokkal szembeni ellenállóképességét.¹³

Az információs fertőzés

Az elmúlt két évtizedben a politikai versengést az emberi magatartások szemszögéből is tanulmányozó kutató a pandémia kapcsán nem tud nem gondolni arra, hogy a testi betegségek mellett a mentális, lelki és szellemi szféra betegségeit okozó vírusok is terjednek. Erre a tényre számos nemzetközi konferencia és tanulmány is felhívta a figyelmet. Ha valaki meghallgatja Arthur Finkelstein amerikai választási szakértő 2011. május 16-án, a prágai CEVRO Intézetben elhangzott előadását, tapasztalhatja ennek a szellemi fertőzésnek az egyik kiváló példáját. Az előadás gondolatmenete a következő. A politikában a legfontosabb probléma az apátia. Ebben a közegben nem az az igaz, ami „igaz”, hanem az, amit elhisznek. Egy példa: valaki megérkezik Bostonból Prágába, itt jó az időjárás és ezt a vendég a valóságnak megfelelően megállapítja, vendéglátói természetesen elhiszi, mert ők is ezt tapasztalják. Ezt követően mondhat akár valótlant is a bostoni időjárásról, el fogják hinni, mert az első állítása igaz volt. Ha viszont az első állítás hamis, és ez ellenőrizhető, nem fogják elhinni a másodikat akkor sem, ha az valójában igaz.

Ez a csodálatos dolog a politikában, fűzi hozzá az előadó, majd így folytatja. A politikai folyamat négy legfontosabb eleme: a pénz; a csoportok ismerete, amelyekkel az emberek azonosulni tudnak; a jelölt, aki autentikus és a legtöbb ember számára elfogadható és elégséges idő az üzenetek célba juttatására. Ezt követően részletes fejtegetésbe kezd az amerikai politikai közegbe leginkább beillő jelöltek – akár elnök, akár törvényhozási – tulajdonságairól, amely Európában meglehetősen idegenül hangzik. Viszont nagyon tanulságos, amit előadása fő üzeneteként végül összefoglal. Ez így hangzik: a politika nem egy intellektuális diskurzus, lényege az, hogy ki nyeri a választást. Abból kell kiindulni, hogy senki nem tud semmit, ezért te mondd meg a választónak, hogy mit kell tudnia. Abban az esetben, ha az ellenfélnek van előnye, nem a saját programot kell népszerűsíteni, hanem az ellenfelet kell folyamatosan támadni, gyengeségeit és hibáit kihasználni. Az előadás végén egy bátorítatlan női hang ezt kérdezi: nem sérti a demokrácia alapelveit ez a politikai filozófia?¹⁴

Az állampolgárok megtévesztésére és félrevezetésére irányuló törekvések felerősödtek a 21. században. Ennek köszönhető az olyan új fogalmak megjelenése,

13 Nye, Joseph: An Abysmal Failure of Leadership. Project Syndicate, 2020. május 7. Forrás: <https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-xi-leadership-failures-covid19-pandemic> (Letöltés ideje: 2020. 05. 07.)

14 Finkelstein, Arthur: Political Campaigns in the 21st Century – Challenges and Perspectives, előadás a prágai CEVRO Intézetben 2011. május 16-án. Forrás: [youtube.com/watch?v=IfCBpCBOECU](https://www.youtube.com/watch?v=IfCBpCBOECU). (Letöltés ideje: 2020. 05. 07.)

mint „fake news” (hamis hírek) vagy „post-truth era” (igazság utáni kor). A politika, az üzleti világ és a bűnözés szférájából eredő és egyre intenzívebbé váló megtévesztési kísérletek kiegészülve az új és váratlanul megjelenő globális fenyegetésekkel és válságokkal minden bizonnyal szerepet játszanak az emberek idegi, lelki és mentális állapotának romlásában világszerte. Ez határozottan nem jó jel akkor, amikor a jelenlegi világrend átalakulásával kell számolnunk. Ha komolyan vesszük, hogy készülnünk kell a koronavírus pandémia utáni helyzetre, amely minden bizonnyal egy veszélyes átmenet utáni világrend lesz, nem jól tesszük, ha manipulált és félrevezetett emberek tömegeit bocsátjuk erre a veszélyes útra. Indokolt lenne legalább a gondolkodást és a konstruktív eszmecserét elkezdni a váratlanul, több forrásból egyidőben megjelenő globális válsághelyzetekre való felkészülésről. Ez a felkészülés csak akkor lehet sikeres, ha képzett, jól informált, a világ realitásaival tisztában lévő, testileg, szellemileg és lelkileg egészséges emberek közreműködésével történik. A globális folyamatokat elemző tanulmányokban kulcsfogalomként használják a 'resilience' (ellenállóképesség, a válságból való kilábalás képessége) fogalmat, amely jelzi a probléma fontosságát.

Az emberi tényező

A háborúk történetében találkozhatunk olyan esetekkel, amikor az ellenfelek nemcsak egymás fegyverzetéről, hadseregeik nagyságáról, hanem katonai vezetőiről és politikusairól is készítettek jelentéseket és titkos pszichológiai elemzéseket várható magatartásuk és döntéseik prognosztizálása céljából. A katonai ügyekben általános gyakorlat, hogy amikor békeidőben téves döntés következtében nemcsak anyagi károk, hanem politikai konfliktusok is keletkeznek, a vizsgálat része a döntéshozóra gyakorolt stressz hatásának elemzése az adott feszült helyzetben. A politikai szakirodalomban fellelhetők olyan tanulmányok, amelyek a válsághelyzetekben keletkezett stressz hatását elemzik a politikai döntéshozókra. A tapasztalatok szerint a különböző pszichológiai karakterrel rendelkező vezetők az intenzív stressz hatása alatt eltérő módon viselkednek és döntenek. Abban is lényeges különbségek lehetnek, hogy hogyan viszonyulnak közvetlen munkatársaikhoz és a vezetésük alatt működő szervezethez. Egyedül döntenek vagy igénybe veszik a szakértők tanácsait. Jerrold M. Post amerikai pszichiáter professzor a válságkezelésben a stresszhatás alatti magatartás szempontjából három kritikus karaktertípust írt le: a kényszeres, perfekcionista (compulsive) személyiség, önimádó (narcissistic) személyiség és az üldözési mániás (paranoid) személyiség.¹⁵

A perfekcionista személyiség

Ez a karaktertípus gyakori a sikeres kormányzati, üzleti, katonai és tudományos körökben. Fontos jellemzője a szervezőképesség, nagy figyelem a részletproblémák

15 Post, Jerrold M.: The Impact of Crisis-Induced Stress on Policy Makers.

In: George, Alexander L. (szerk.): Avoiding War, Problems of Crisis Management. Westview Press, Boulder, 477–483. o.

iránt és a racionális gondolkodás, amely nagymértékben hozzájárul sikereihez. Döntéseit logikus érvekre támaszkodva hozza meg. Válsághelyzetben azonban a feszültség és a döntési kényszer nyomása alatt a részletekre történő túlzott figyelem és a helyzetre jellemző összkép késleltetett átlátása lelassítja a döntési folyamatot. A hibázás kockázatától való félelem újabb és újabb részletek tisztázására ösztönzi, emiatt késlekedik a döntés meghozatalával. Az újabb részletek tisztázásának folyamatában hajlamos elszigeteltségbe vonulni, tanácsadóinak és munkatársainak korlátozott a lehetősége, hogy információkkal segítsék. Végül a döntési kényszer pszichológiai nyomása alatt meghozza a döntést, amelyet véglegesnek tekint. A döntés fő motivációja a feszültségtől való megszabadulás, ezért nem biztos, hogy a legjobb lehetséges alternatívát választotta.

Az alá-és fölérendeltség alapján szervezett csoportok jellemzője, hogy a hierarchiában elfoglalt hely határozza meg a döntési folyamat befolyásolásának lehetőségét. Ez különösen érvényes a perfekcionista vezető irányítása alatt lévő csoportokra. Az azonos szinten lévő perfekcionista vezetők között erőteljes a versengés, a beosztottaktól pedig feltétlen engedelmességet követelnek. A perfekcionista karaktertípusú személyiség tehát sikeresen vezethet válságmentes helyzetekben, válságok és konfliktusok esetén azonban számolni kell a döntések halogatásának következményeivel.¹⁶

Az önimádó személyiség

A normális mértékű nárcizmus nem több mint megalapozott magabiztosság. A magabiztosság és a tehetség kombinációja pedig a siker receptje. Az extrém önimádat, amely súlyos zavarokat okozhat vezetői pozíciókban, csak a mértékében különbözik a magabiztosság normális eseteitől. A nárcizmus súlyos formáját az extrém „én-központúság” jellemzi, amelynek a forrása a gyermek- és serdülőkorban kialakult sértett „ego”. A korlátlan sikerekről való fantáziálás, értékeinek állandó elismerése, a csodálat és az állandó reflektorfény iránti igény ebből a korai élményből táplálkozik. Az extrém nárcisztikus vezető úgy tekint más személyekre, csoportokra és szervezetre, mint saját önbecsülésének elsődleges forrásaira. Olyan munkatársakkal veszi körül magát, akik nem bírálják, feltétlenül engedelmeskednek neki, és védelmezik a nyilvános bírálatokkal való szembesüléstől. Az a vezető, aki ilyen munkatársakkal veszi körül magát, bár pszichológiai tesztek szerint normálisnak minősülhet, elveszíti kapcsolatát a politikai valósággal. A személyi kultusz vezetői stílusával jellemezhető múltbeli és jelenlegi politikai rendszerekben az egész állam működésére rányomta bélyegét a vezető önimádata.

Míg a perfekcionista személyiségre jellemző az eszmék és a logikus érvelés tisztelete, amely alapvetően meghatározza döntéseit is, addig a nárcisztikus vezető számára a szavak és az eszmék arra szolgálnak, hogy erősítsék saját pozícióját. Amit közöl, azzal hatást akar kiváltani, és nem hangot adni annak, amit valójában gondol. Gyorsan változtatja véleményét a körülmények változásaitól függően. Mások iránt nem érez empátiát,

¹⁶ Uo. 477–479. o.

ezért nehezen tudja megérteni az ellenfelek gondolkodásmódját. Hajlamos azonosítani önmagát a nemzettel, és nehezen tudja elválasztani a nemzet érdekeit a saját érdekeitől. Gondolkodásának vezérlőelve: „Hogyan tudom kihasználni ezt a szituációt saját hírnevem védelmére vagy növelésére.” A narcisztikus személyiség számára mindig a saját tekintély és karrier elősegítése a legfontosabb érték. Konfliktusok és válságok idején ezek a preferenciák negatívan hatnak döntéseire, ezért fontos, hogy legyenek körülötte tanácsadók, akik segítséget nyújtanak a helyzet reális értékeléséhez.¹⁷

A paranoid személyiség

Lényeges tulajdonsága az általános és tartós gyanakvás az emberekkel szemben. Állandóan összeesküvést és árulást tapasztal, magányosnak érzi magát, akit ellenségek vesznek körül. Ez az érzése részben a nagyfokú autonómia iránti vágyából táplálkozik. Környezetében állandóan keresi a jeleket, amelyek megerősítik eredeti feltételezéseit vagy előítéleteit. A gyanakvását megerősítő bizonyítékokat elfogadja, és elutasítja az azzal ellentéteseket. A paranoid személyiségnek a bizonyítékok keresése közben már szilárd konklúziói vannak. Egy új helyzetben nehézségei vannak a teljes kép észlelésében, mivel az előre megalkotott következtetés alátámasztására törekszik. Gondolkodása merev, kompromisszumra nem hajlandó.

A paranoid személy ellenségessé válik, amikor a gyanakvásának ellentmondó bizonyítékokkal szembesítik. A segítőkész vitapartner rendszerint dühös reakciót vált ki, és a jószándékú gesztus őt magát is gyanakvás tárgyává teszi. A kritikus megnyilvánulást megkockáztató személy ellen a megtorlás sem kizárt, amely másokban is félelmet kelt. A paranoid személyiség számára az ellenség központi és erős érzelmekkel átszőtt probléma. A világ konfliktusokkal sújtott hely, az ellenséget ördögi szándékok vezérlik, és állandó veszélyt jelent az országra. Egy válsághelyzetben az ellenség részéről csak a rossz szándékot lehet feltételezni, aki a konfliktus elmélyítésére készül. A paranoid személyiség ezért hajlamos a konfliktus eskalációjára.

Demokratikus társadalmakban a paranoia mérsékelt változata a bürokratikus hierarchiákban még előnyös is lehet, mert a versengés körülményei között fenntartja az éberséget, és segít az előre jutásban. Azonban válsághelyzetben a stressz nyomása alatt a mérsékelt paranoid személyiségjegyek felerősödnek és bénítóvá válnak. A szakirodalomban utalások találhatók a Watergate válság Nixon elnökre gyakorolt hatására. Az elnök közvetlen környezete érzékelte a stressz hatásának veszélyes mértékét, és szükségesnek vélték felelős kormánytisztviselők ellenőrző funkciójának közbeiktatását az elnöki utasítások végrehajtásának láncolatába.

Demokratikus társadalmakban a paranoia szélsőséges formái előbb vagy utóbb felszínre kerülnek, és alkalmatlansághoz vezetnek a közfunkciókban. Diktatórikus rendszerekben viszont növelik az esélyt vezető politikai pozíciók tartós betöltésére. A Sztálinnal és Hitlerrel foglalkozó pszichológiai szakirodalom bőséges adalékokkal szolgál ehhez a történethez.¹⁸

¹⁷ Uo. 479–481. o.

¹⁸ Uo. 481–483. o.

Állam, jog és politika

Végül talán a legizgalmasabb kérdés az lehet, hogy milyennek képzeljük el azt az államot, nemzetet, országot vagy politikai közösséget, amelynek tagjaként az előbbieken vázolt ismeretlen világrend felé vezető úton a koronavírus pandémiához hasonló globális fenyegetésekkel kell szembenéznünk. A biztonságot és a jólét lehetőségét nyújtó elsődleges szervezeti keret kétségtelenül az állam marad. Amennyiben felismerjük, hogy a jelenben uralkodó közgazdasági, jogi és politikai felfogás többé nem elégséges alap a társadalmi stabilitás és béke fenntartásához, szükség lesz olyan elvek alkalmazására, mint az igazságosság, méltányosság, kölcsönösség, empátia, szolidaritás, erkölcsi megfontolás, segítőkészség és az emberi méltóság tisztelete.

Az üzleti világgal kapcsolatban már megindult egy óvatos eszmecsere arról, hogyan lehetne befogadóbbá tenni a jelenlegi domináns részvényes kapitalizmus modelljét. A jelenlegi részvényes (shareholder) kapitalizmus üzleti filozófiája a profit maximalizálására épül. A profit elsődleges élvezői az üzleti tevékenységet irányító menedzserek. Részesednek továbbá a megtermelt profitból az igazgatóságok tagjai, a részvényesek és végül az alkalmazottak, akik a konkrét munkát elvégzik. Ezen túl a vállalatok – ritka esetektől eltekintve – nem viselnek felelősséget sem a társadalommal, sem a környezetvédelemmel kapcsolatban. A javasolt új modell, a felelősségviselő (stakeholder) kapitalizmus lényege ezzel szemben az lenne, hogy vállaljon nagyobb szerepet az egész társadalom anyagi jólétének fenntartásában és a természet védelmében. A jelenlegi modell fő jellemzője a rövid távú érdekekre alapozott tervezés és befektetés. A javasolt új modellre a hosszú távú gondolkodás és fő célkitűzésként a fenn tartható fejlődés jellemző. A szakmai sajtó és a konferenciákon zajló viták arról tanúskodnak, hogy az üzleti világ szereplőinek nagy többsége ellenzi ezt az elképzelést, és csak kevés vállalkozás fogadja el és gyakorolja ezt a javasolt új üzleti modellt.¹⁹

Érzékenyebb kérdés, hogy a társadalmi moralitás kérdéskörébe tartozó koncepciók közül melyekkel és milyen módon lehetne gazdagítani a domináns jogfelfogást. Azon a paradigmán, hogy a jogrendszerek nem igazságot, hanem jogot szolgáltatnak, minden bizonnyal nehéz változtatni. Azzal azonban számolni kell, hogy az üzleti, politikai és társadalmi szférából, valamint a bűnözés területéről érkező félrevezetési kísérletek ellen növekszik a társadalmi ellenállás. A közjó védelmére és a károkozás megelőzésére irányuló társadalmi erőfeszítések egyben a rejtett igazság feltárását is elősegíthetik. Tehát mindenképpen célszerűnek tűnik, hogy a jogrendszer is segítse ezt a folyamatot.

A politikaelméleti szakirodalom megkülönbözteti az „uralkodás a joggal” és a „jog uralma” fogalmakat. Az „uralkodás a joggal”, vagyis a Rechtsstaat/jogállam koncepciót már a 18. században alkalmazták a porosz királyok. A felvilágosult abszolútizmus vagy liberális autokrácia kiemelkedő képviselője volt az 1740 és 1786 között uralkodott Nagy Frigyes, aki nemcsak kora egyik legjobban szervezett államát,

19 Taking Stakeholder Capitalism from Principle to Practice.

Forrás: <http://www.weforum.org/agenda/2020/01/stakeholder-capitalism-principle-better-business>
(Letöltés ideje: 2020. 02. 27.)

legerősebb hadseregét hozta létre, hanem a gazdasági fejlődést hatékonyan szolgáló jogrendet is hagyott utódaira. Ez a jogrend egyenlő védelmet nyújtott az állampolgároknak, védte a magántulajdont, és biztosította az igazságszolgáltatás függetlenségét. A felvilágosult abszolutizmus jogrendszeréből azonban hiányoztak a politikai jogok, az állampolgároknak nem volt lehetősége az uralkodó elszámoltatására, mert az uralkodó a jog felett állt.²⁰ A hatalmat gyakorlók elszámoltathatósága csak fokozatosan, a 19. század második felétől, a 20. század elejétől a demokratikus rendszerek elterjedésével vált lehetségessé periodikusan szervezett választások útján.

A „jog uralma” – a „rule of law” angol nyelvű kifejezés tartalom szerinti pontos fordítása – azt jelent, hogy egyetlen politikai szereplő sem helyezheti magát a jog fölé. A hatalom gyakorlásában a személyekről az intézményekre helyeződik a hangsúly. A jogalkotók nem cselekedhetnek önkényesen, nem követhetnek egyéni vagy szűkebb csoportérdekeket. A törvényeknek tükrözni kell a társadalom többségének morális felfogását és igazságérzetét. A jogalkotás a hatalmat gyakorlók feladata, akiknek van egyrészt elég hatalmuk, másrészt legitimációjuk, hogy a szabályoknak érvényt szerezzenek. Egy demokratikus rendszer akkor működik a leghatékonyabban, ha három alapfunkciót ellátó intézmény kiegyensúlyozottan, egymást támogatva működik: van egy képzett, a feladatait hatékonyan ellátó bürokrácia; a jogrendszer harmóniát teremt a hatalmat gyakorlók és a társadalom tagjai között, működik a „jog uralma”; tisztességes választások biztosítékot jelentenek a hatalmat gyakorlók rendszeres elszámoltatására. Francis Fukuyama amerikai politikatudós szerint a három funkció történelmileg nagyon különböző időszakokban alakult ki, és ma is jelentősen eltérő fejlettségi szinteket ért el a világ államaiban.²¹

A hatékonyan működő állami bürokrácia történelmileg először az ókori Kínában jött létre. Francis Fukuyama két döntő okot említ ezzel kapcsolatban. Az egyik, a gyakori háborúk, amelyek a Krisztus előtti 5. és 3. század közötti időszakban jellemezték az egymással versengő kínai államok kapcsolatait. A másik, a háborúk folytatásához szükséges adók beszedése, amely az államszervezet fontos feladatává vált az úgynevezett „háborúzó államok” időszakában. Mind a katonai szakértelem, mind a civil közigazgatási szakértelem megkövetelte, hogy a jelöltek kiválasztása a képességek és ne a családi vagy törzsi kapcsolatok alapján történjen. Ezt az elvet azonban váltakozó szigorral alkalmazták a különböző uralkodók. A kínai államfejlődéssel összehasonlítva a szerző kiemeli, hogy Európában nagyjából ezeréves késéssel indult el a szakértői bürokrácia fokozatos kialakulása. Kínában a jog uralmának feltételei és az elszámoltathatóságot biztosító mechanizmusok még nem alakultak ki. Európában viszont a jog uralmát és az elszámoltathatóságot lehetővé tevő politikai mechanizmusok létrejöttével megteremtődött a három alapvető kormányzati funkció folyamatos összehangolásának lehetősége, amely feltétele lehet az előttünk lévő globális kihívások kezelésének.²²

20 Fukuyama, Francis: *Political Order and Political Decay. From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy*. London, Profile Books Ltd., 2014. 66–70. o.

21 Fukuyama, Francis: *The Origins of Political Order. From Prehuman Times to the French Revolution*. London, Profile Books Ltd., 2014. 15–16., 245–246. o.

22 Uo. 110–127. o

Következtetések

A koronavírus pandémia tapasztalatai alapján nem viszonyulhatunk közömbösen a világ nagy folyamataihoz, különös tekintettel a biztonságunkat, valamint az anyagi és szellemi jólétünket érintő változásokra. Most bizonyosságot szerezhettünk arról, hogy az egészségbiztonság globális probléma, mint ahogy az éghajlatváltozás és a gazdaság is az. Az összekapcsoltság és a kölcsönös függőség kötelékei egyre erősebbek az államok között. Ennek a ténynek a felismerése és elfogadása viszont különböző a nemzetközi rendszer szereplői részéről. Ez a tény a kormányok együttműködésre és versengésre való hajlamának változásaiból olvasható ki. Mindkét preferencia mellett és ellene is számos gyakorlati érveléssel találkozhatunk. A gyakorlati érvek mögött végső soron, akár tudatosan akár nem, felsorakoznak a mélyebb elméleti megfontolások.

A második világháború után a nemzetközi kapcsolatok elméletében a liberális institucionalista iskola dominált, amely az államok legfontosabb céljaként a gazdasági jólétet, a nemzetközi intézményekben való együttműködést és a viták békés, tárgyalások útján való rendezését jelölte meg. Viszonylag háttérbe szorult a politikai realista iskola, amely az államok közötti konfliktusokban látta a nemzetközi rendszer fő jellemzőjét és a nemzeti hatalom – mindenekelőtt a katonai erő – növelésében látta a biztonság garanciáját. Fenntartásokkal viszonyult a kooperációhoz és a fő hangsúly a nemzeti érdekek védelmére helyezte. A két elméleti rendszernek az elemei a valóságban vegyesen jelentek meg az államok politikájában, de a tapasztalatok szerint erőteljesebb volt a liberális institucionalizmus hatása.

A globalizáció változtatott a két elméleti irányzat hatásainak arányain, lényegében megfordította azokat. Ebben a változásban döntő szerepet játszott a hatalmi viszonyok eltolódása Ázsia javára és az Észak-Atlanti térség rovására, mindenekelőtt a gazdaság területén. A hatalmi viszonyok változása mellett a globalizáció negatív hatásaként egyre szélsőségesebbé válnak a jövedelmi és vagyoni különbségek országokon belül és országok között. A helyzet paradoxona az, hogy akkor erősödik a versengés és a konfliktus veszélye az államok kapcsolataiban, amikor a fokozódó globális fenyegetések az együttműködési készség erősítését indokolnák. Egy átmeneti időszak után, minden bizonnyal létrejön egy új világrend. Optimális esetben békésebb lesz és stabilabb biztonságot és nagyobb jólétet teremt az emberiség számára, mint az összes korábbi. Az átmenet azonban nem lesz mentes veszélyes konfliktusoktól és válságoktól.

Edward Hallett Carr brit történész *Twenty Years Crisis, 1919–1939, an Introduction to the Study of International Relations* című könyvében hasznos tanácsokkal szolgált egy praktikus és hasznos gondolkodásmóddal kapcsolatban arról, hogyan célszerű felkészülni mélyreható politikai változásokra. Szerinte a realista gondolkodásmódnak az a hátránya, hogy a célokat a tények mechanikus termékének tekinti. El kell ismerni, hogy az elmélet a gyakorlatból fejlődik ki, majd realizálódik a gyakorlatban, de a folyamat során átalakító szerepet játszik. A politikai folyamat nemcsak az oksági összefüggések által irányított események sorozata. Nem mechanikus folyamat, ahogy a realisták gondolják. Az utópisták viszont abban tévednek, hogy a politikai folyamatokat a bölcs és távolba látó elméleti szakemberek alapozzák meg. Az utópisták elhanyagolják a politikai folyamatok konkrét tényeit. A politikai valósághoz való

realisztikus hozzáállás a két szélsőség között helyezkedik el. A politikatudomány nemcsak a létező, hanem a lehetséges tudománya is.²³ Ezért izgalmas kérdés, hogy mi lesz a lehetséges a formálódó új világrendben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Carr, Edward Hallett: *Twenty Years' Crisis 1919–1939, an Introduction to the International Relations*. New York, Harper and Row, 1964.
- Coats, R. Daniel: Statement for the Record. *Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community*, May 11, 2017. Forrás: www.dni.gov/files/documents/Newsroom/Testimonies/SSCI/%20Unclassified%20SFR%20-%20Final.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 20.)
- Coats, R. Daniel: Statement for the Record. *Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community*, 29, January 2019. Forrás: www.dni.gov/files/ODNI/documents/2019-ATA-SFR—SSCI.pdf (Letöltés ideje: 2020. 04. 20.)
- Finkelstein, Arthur: *Political Campaigns in the 21st Century – Challenges and Perspectives*. Előadás a prágai CEVRO Intézetben 2011, május 16-án., Forrás: [youtube.com/watch?v=IfCBpCBOECU](https://www.youtube.com/watch?v=IfCBpCBOECU) (Letöltés ideje: 2020. 05. 07.)
- Fukuyama, Francis: *The Origins of Political Order, From Prehuman Times to the French Revolution*. London, Profile Books Ltd., 2014.
- Fukuyama, Francis: *Political Order and Political Decay, From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy*. London, Profile Books Ltd., 2014.
- Global Health Security Index, Forrás: www.ghsindex.org/report-model/ (Letöltés ideje: 2020. 02. 27.)
- Global Trends 2025: A Transformed World. National Intelligence Council, 2008. Washington DC. US, Government Printing Office. www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html (Letöltés ideje: 2010. 11. 07.)
- Harrington, Kent: *The Spies Who Predicted COVID19*, Project Syndicate-2020, The World's Opinion Page Forrás: <https://prosyn.org/zgqJk1I>. (Letöltés ideje: 2020. 04. 20.)
- Mazarr, Michael: *The History of Globalization*. Forrás: weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2019/sessions/mapping-the-history-of-globalization (Letöltés ideje: 2019. 01. 22.)
- Nye, Joseph: *An Abysmal Failure of Leadership*, Project Syndicate. 2020. május 7. Forrás: <https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-xi-leadership-failures-covid19-pandemic> (Letöltés ideje: 2020. 05. 07.)
- Post, Jerrold M.: *The Impact of Crisis-Induced Stress on Policy Makers*. In: George, Alexander L. (szerk.): *Avoiding War, Problems of Crisis Management*. Westview Press, Boulder.
- Qui, Jane: *How China's „Bat Woman” Hunted Down Viruses from SARS to the New Coronavirus*. Forrás: <https://www.scientificamerican.com/article/how-china's-bat-woman-hunted-down-viruses-from-s> (Letöltés ideje: 2020. 04. 27.)
- Taking Stakeholder Capitalism from Principle to Practice. Forrás: <http://www.weforum.org/agenda/2020/01/stakeholder-capitalism-principle-better-business> (Letöltés ideje: 2020. 02. 27.)
- The Global Risks 2013. World Economic Forum, Eighth Edition. Forrás: www.weforum.org (Letöltés ideje: 2013. 01. 25.)
- The Global Risks 2019. World Economic Forum. Forrás: www.weforum.org (Letöltés ideje: 2019. 01. 22.)
- The Global Risks 2020. World Economic Forum. Forrás: www.weforum.org (Letöltés ideje: 2020. 01. 22.)

23 Carr, Edward Hallett: *Twenty Years' Crisis 1919–1939, an Introduction to the International Relations*. New York, Harper and Row, 1964. 2–20. o.